

RIKTLINJER

FÖR FÖRSKRIVNING
AV PERSONLIGA HJÄLPMEDEL

Innehållsförteckning

RIKTLINJER

<u>HJÄLPMEDEL FÖR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING</u> .	1
Definition av hjälpmedel.....	1
Medicintekniska produkter	2
- CE-märkning	2
Tillbehör	2
ISO-klassificering	2
<u>KOSTNADSANSVAR</u>	3
Bosatt i Västra Götaland	3
- Godkännande av kostnadsansvarig före förskrivning.....	3
Bosatt i annat län.....	3
- Kommun.....	3
- Landsting/region.....	3
Akut vård (=nödvändig vård) vid tillfällig vistelse i Sverige.....	4
Svensk medborgare bosatt utomlands.....	4
- Akut vård	4
- Planerad vård	4
Utländsk medborgare	5
- Folkbokförd i Sverige.....	5
- Folkbokförd utanför Sverige.....	5
- Planerad vård	5
- Asylsökande	5
<u>FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FÖRSKRIVNING</u>	6
Vårdgivarens ansvar	6
Förskrivningsrätt	7
Kompetenskrav.....	7
<u>FÖRSKRIVNINGSPROCESSEN</u>	8
HUVUDPROCESS	8
Förskrivarens ansvar	8
Produktanvisningar	9
Sortiment.....	9
Antal utrustningar.....	9
Anpassning/specialanpassning	9
- Anpassning	9
- Specialanpassning.....	9
Registrering av hjälpmedelsinnehav	10
Förskrivningens varaktighet	10
Utvärdering och uppföljning.....	10
Byte av hjälpmedel	10
Tillbud och olycksfall	11
Patientens/brukarens ansvar.....	11
Överklagan.....	11

STÖDPROCESSER	12
Ny/rekonditionerad/likvärdig produkt	12
Transport och leverans	12
Montering och demontering	12
Installation och nedmontering	12
Återställning	12
Förebyggande och avhjälpande underhåll	13
Rekonditionering, återanvändning och utrangering	13
Hyra och köpa hjälpmedel	13
<u>HJÄLPMEDEL I OLIKA SITUATIONER</u>	14
Hjälpmedel i ordinarie boende	14
Hjälpmedel i biståndsbedömt särskilt boende och dagverksamhet	14
Hjälpmedel på sjukhus	14
Hjälpmedel i barnomsorg	14
Hjälpmedel i skolan	14
Hjälpmedel i arbetslivet	15
Hjälpmedel vid sport, hobby och motion	15
Hjälpmedel vid resor inom Sverige	15
Hjälpmedel vid utlandsvistelse	15
Hjälpmedel vid flyttning/byte av bostad	15
- Flyttning inom Sverige	16
- Inom Västra Götaland	16
- Utanför Västra Götaland	16
- Flyttning till annat land	16
<u>AVGIFTER INOM HJÄLPMEDELSOMRÅDET</u>	17
Besöksavgift	17
- Region	17
- Kommun	17
Egenavgift vid förskrivning av vissa hjälpmedel	17
- Region	17
- Kommun	17

RIKTLINJER

Riktlinjerna för förskrivning av hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning i Västra Götaland har som utgångspunkt lagstiftning och politiska beslut. I föreliggande riktlinjer avses förskrivning av hjälpmedel som återfinns i produktanvisningarna.

HJÄLPMEDEL FÖR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Personer med funktionsnedsättning skall beredas möjlighet till ett jämlikt och aktivt deltagande i samhällslivet. För att möjliggöra detta måste de funktionshinderande konsekvenserna av olika funktionsnedsättningar minimeras. Hjälpmedel för det dagliga livet för personer med funktionsnedsättning är ett av flera viktiga medel för att nå full delaktighet.

Målet med hjälpmedel är att:

- förbättra eller vidmakthålla funktion och förmåga
- kompensera för nedsatt eller förlorad funktion och förmåga att klara det dagliga livet

Barn/ungdomar med funktionsnedsättning skall så långt det är möjligt ges samma förutsättningar till lek och utveckling som barn/ungdomar utan funktionsnedsättning.

Definition av hjälpmedel

Hjälpmedel är en del i vård och behandling och kan inte frikopplas från andra vård- och behandlingsinsatser. Det finns ingen fastställd definition i lag eller annan författning av begreppet hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning. Varje sjukvårdshuvudman (landsting/region, kommun) fastställer vilka enskilda produkter hälso- och sjukvården tillhandahåller som personliga hjälpmedel i det dagliga livet. En förteckning över personliga hjälpmedel som kan förskrivas i Västra Götaland finns under ”Produktanvisningar”. Dessa hjälpmedel är ett lån med nyttjanderätt.

Grundprincipen är att produkter som finns att köpa i allmän handel och som vanligen ingår i hemmiljön inte kan förskrivas. Det gäller även produkter som är dessas motsvarighet, t.ex. greppvänliga saxar. Exempel på allmän handel är apotek, affärskedja, postorder- och internetföretag. Det finns dock produkter som innebär avsteg från grundprincipen och för dessa finns det produktanvisningar.

I begreppet hjälpmedel för det dagliga livet för personer med funktionsnedsättning ingår:

- hjälpmedel som fordras för att den enskilde själv eller med hjälp av någon annan skall kunna tillgodose grundläggande personliga behov och utföra vardagslivets aktiviteter, t.ex. att äta och dricka, att klä sig, att sköta sin hygien, att förflytta sig, att orientera sig och att kommunicera med omvärlden (höra, se, tala, känna och förstå)
- hjälpmedel som möjliggör vård och behandling i hemmet relaterade till personens individuella behov
- hjälpmedel som kompenserar förlust av kroppsdel eller nedsatt kroppsfunction eller som kompenserar nedsatt funktion under en begränsad tidsperiod.

Hjälpmedelsförskrivning skall planeras i samverkan med den enskilde. Patienten/brukaren skall ha ett reellt och aktivt inflytande i förskrivningsprocessen, dvs. vid behovsbedömning, utprovning/träning av hjälpmedlet, förskrivning och uppföljning.

Utgångspunkten för förskrivningen av ett personligt hjälpmedel är att:

- hjälpmedlet är en del av en habiliterings-, rehabiliterings- och vårdinsats
- en behovsbedömning skett utifrån en helhetsbedömning av personens situation
- gemensamma riktlinjer i Västra Götaland och kompletterande lokala rutiner hos sjukvårdshuvudmannen beaktats.

Medicintekniska produkter

Lagen om medicintekniska produkter (SFS 1993:584) är en säkerhetslagstiftning som syftar till att förebygga olyckor. Där definieras medicintekniska produkter och vilka säkerhetskrav som skall uppfyllas.

De flesta personliga hjälpmedel för daglig livsföring och för vård och behandling är medicintekniska produkter. Dessa produkter är särskilt konstruerade för att användas vid funktionsnedsättning. Innan ett hjälpmedel som inte är en medicinteknisk produkt upptas i sortimentsförteckning eller motsvarande skall en riskanalys upprättas.

- CE-märkning

Grundprincipen är att endast produkter som är CE-märkta enligt det medicintekniska direktivet kan förskrivas som personliga hjälpmedel. Det finns dock produkter som innebär avsteg från grundprincipen och för dessa finns det produktanvisningar. CE-märkningen innebär att tillverkaren ansvarar för att produkten är säker att använda inom angivet användningsområde om bruksanvisning och skötsselföreskrifter följs. Kombinerar CE-märkta produkter måste samtliga berörda tillverkare ge sitt godkännande att kombinationen kan ske.

Tillverkarens ansvar för produkten upphör att gälla vid förändring av produkten genom ingrepp i produktens konstruktion eller om den används på ett sätt som strider mot tillverkarens anvisning. CE-märkningen upphör att gälla vid s.k. specialanpassning. Tillverkaransvaret övertas av förskrivaren.

Se även avsnittet ”Anpassning/specialanpassning”

Tillbehör

Som tillbehör räknas komponenter som krävs för att uppnå/upprätthålla det förskrivna hjälpmedlets funktion, prestanda eller säkerhet. Tillbehör förskrivs på samma villkor som grundhjälpmedlet.

För produkter som ingår i hjälpmedlet, som förbrukas under användningen och som finns att köpa i allmän handel som t.ex. lampor och batterier gäller följande princip: Hjälpmedlet levereras komplett vid förskrivningen och därefter ansvarar patienten/brukaren själv för att vidare införskaffa dessa tillbehör. Ev undantag framgår under respektive produktanvisning. Patient/brukaren står också själv för driftskostnader, ex. kostnader för elförbrukning.

ISO-klassificering

Dokumentets produktanvisningar är uppbyggda efter den internationella klassificeringen av hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning. ISO-klassificeringen används av tillverkare för att kategorisera produkter och i nationella databaser. ISO-klassificeringen används även lokalt inom hjälpmedelsverksamheten och används på produktanvisningarna i denna handbok.

Tre nivåer finns: Produktområden med tvåsiffrig kod, produktgrupper med fyrsiffrig kod, produktundergrupper med sexsiffrig kod.

Idag används Hjälpmedelsinstitutets tolkning och översättning av den fjärde versionen av ISO 9999. ISO-klassificeringen kan beställas på Hjälpmedelsinstitutets webbplats, www.hi.se

KOSTNADSANSVAR

Bosatt i Västra Götaland

Grundprincipen för förskrivning av personliga hjälpmedel inom Västra Götaland är att den som har hälso- och sjukvårdsansvaret för patienten/brukaren också har ansvar för hjälpmedelskostnaden, under beaktande av folkbokföringsorten. Kostnadsansvaret för hjälpmedel i Västra Götaland är fördelat mellan regionen och kommunerna enligt "Avtal som reglerar hälso- och sjukvårdsansvaret mellan Västra Götalandsregionen och kommunerna i Västra Götaland".

Kommunen har kostnadsansvaret för personliga hjälpmedel till vuxna personer

- som bor på särskilda boenden samt bostäder med särskild service
- under deras vistelse på daglig verksamhet
- med sjukvård i ordinärt boende (hemsjukvård).

Regionen har kostnadsansvaret för personliga hjälpmedel till barn och ungdomar till och med 17 år samt till personer i ordinärt boende som inte har hemsjukvård.

På varje produktanvisning framgår det om kommunen och/eller regionen har kostnadsansvaret.

- Godkännande av kostnadsansvarig före förskrivning

All förskrivning inom Västra Götaland bygger på att kostnadsansvarig har godkänt förskrivningen. När förskrivare och kostnadsansvarig tillhör samma vårdgivare följs de regler som upprättats inom verksamheten. När förskrivare och kostnadsansvarig inte tillhör samma vårdgivare kan s.k. **förtroendeförskrivning** ske på följande två sätt:

- genom avtal mellan förskrivarens och kostnadsansvariges verksamhet att man har rätt att belasta den kostnadsansvariges budget
- kontakt tas i det enskilda ärendet när annan vårdgivare är kostnadsansvarig

Bosatt i annat län

Innan förskrivning kan ske skall förskrivaren alltid ta reda på om det är kommun eller landsting/region på patientens/brukarens folkbokföringsort som är kostnadsansvarig för det aktuella hjälpmedlet.

- Kommun

När patienten/brukaren bor i en kommun som ligger utanför Västra Götaland och kommunen har kostnadsansvaret för det aktuella hjälpmedlet skall förskrivaren alltid samråda med personens hemkommun före utprovning och förskrivning.

- Landsting/region

Personens hemlandsting dvs. det landsting där patienten/brukaren är folkbokförd ersätter vårdlandstinget/regionen som förskriver och utlämnar hjälpmedel. De hjälpmedel som fordrar någon form av service och underhåll skall förskrivas av hemlandstinget. Det gäller

även för hjälpmedel som kräver installation, som måste anpassas med hänsyn till bostadsförhållanden hos personen med funktionsnedsättning eller vardaglig miljö för övrigt. I de fall kostnaden för ett hjälpmedel, inklusive tillbehör, till en utomlänspatient beräknas överskrida 10 000 kronor (enligt förteckning E som gäller fram till 2013-12-31) skall förskrivningen ske i samråd med hemlandstinget. Det är hemlandstinget som äger dessa hjälpmedel. Se även ”Riksavtal för utomlänsvård och kommentarer”

Se även avsnitten ”Hjälpmedel vid resor inom Sverige” samt ”Hjälpmedel vid flyttning/byte av bostad”

Akut vård (=nödvändig vård) vid tillfällig vistelse i Sverige

Oavsett vistelseort har alla rätt till akut vård till följd av sjukdom, skada eller havandeskap. Förskrivning av hjälpmedel kan bli aktuell om patienten/brukaren behöver det för att kunna ta sig hem eller flyttas till den egna vårdgivaren.

Akut vård (=nödvändig vård) innefattar också vård som orsakas av kronisk sjukdom. Utifrån ett medicinskt underlag bedömer förskrivaren om det föreligger nödvändig vård inklusive hjälpmedelsbehov eller om förskrivning av hjälpmedel kan vänta tills patienten/brukaren kommer tillbaka till sitt hemland.

Patient/brukare som är bosatt i ett land med vilket Sverige har slutit sjukvårdskonvention eller sjukvårdsavtal betalar de patientavgifter som gäller för regionen. Den resterande kostnaden för hjälpmedlet debiteras Försäkringskassan. Förutsättningen är dock att patienten/brukaren har det så kallade EU-kortet eller ett intyg från det land där han eller hon är försäkrad. Annars betalar patienten/brukaren hela kostnaden (inkl. moms) för hjälpmedlet. Förskrivaren kan informera patienten/brukaren om att han eller hon kan försöka få ersättning för kostnaderna i hemlandet. EU-kort/intyg behövs inte i Norden. Det är vårdgivarens ansvar att upprätta lokala rutiner för hur man debiterar försäkringskassan.

Saknas det överenskommelse mellan länderna betalar patienten/brukaren själv hela kostnaden. Se även ”Vård av personer från andra länder”

Svensk medborgare bosatt utomlands

- Akut vård

Svensk medborgare bosatt och försäkrad i utlandet har som alla andra rätt till akut vård vid vistelse i Sverige och följer samma regler. Se även avsnittet ”Akut vård (=nödvändig vård) vid tillfällig vistelse i Sverige”

- Planerad vård

Planerad vård kan ske om personen fått intyg E112 från myndigheterna i bosättningslandet. Regionen debiterar Försäkringskassan eventuella hjälpmedelskostnader under vistelsen i Sverige, enligt upprättade lokala rutiner. Om man som svensk medborgare bor och är försäkrad i ett annat land kan man normalt inte ta med sig hjälpmedel till arbets- eller bosättningslandet. Undantag kan göras om förskrivaren tillsammans med kostnadsansvarig kommer överens därom. Se även ”Vård av personer från andra länder”

Utländsk medborgare

- **Folkbokförd i Sverige**

Personer som är folkbokförda, bosatta och inskrivna i Försäkringskassan i Sverige har rätt till hjälpmedel på samma villkor som svenska medborgare enligt Hälso- och sjukvårdslagen (HSL).

- **Folkbokförd utanför Sverige**

Rätt till icke-akut vård inklusive hjälpmedel har följande personer:

- yrkesverksamma personer i Sverige som är anställda eller egenföretagare och som är inskrivna i Försäkringskassan i Sverige
  - arbetslösa med arbetslöshetsersättning från EU/EES-stat som söker arbete i Sverige
  - familjemedlemmar (make/maka och barn under 18 år) till de ovan nämnda
- Regionen debiterar Försäkringskassan.

Om en person som arbetat i Sverige flyttar tillbaka till sitt hemland skall hjälpmedlet återlämnas till sjukvårdshuvudmannen, om inte förskrivare tillsammans med kostnadsansvarig kommer överens om annat.
Se även ”Vård av personer från andra länder”

- **Planerad vård**

Med planerad vård menas att patienten/brukaren från EU/EES-land reser till Sverige specifikt för att söka vård. Patientens/brukarens försäkringskassa i hemlandet skall på blankett E 112 styrka att det finns tillstånd för vård i Sverige. En del av vården kan också innefatta förskrivning/utlåning av hjälpmedel under vistelsen i Sverige. Regioner debiterar Försäkringskassan för kostnaden för vården, inklusive hjälpmedel. Dessa hjälpmedel kan man normalt inte ta med sig till hemlandet. Undantag kan göras om förskrivaren tillsammans med kostnadsansvarig kommer överens därom.

- **Asylsökande**

Staten och Landstingsförbundet har i en överenskommelse som gäller fr.o.m. den 1 januari 2002 reglerat hälso- och sjukvården för asylsökande m.fl.

Samtliga asylsökande skall vara registrerade vid någon av Migrationsverkets förläggningar. Den asylsökande skall kunna visa upp ett tillfälligt LMA-kort för asylsökande i Sverige alternativt för utlänning i Sverige.

Hjälpmedel kan förskrivas:

- vid akut sjukdom eller behov som inte kan anstå för asylsökande som är 18 år eller äldre
- till barn under 18 år i samma utsträckning som till svenska barn

Asylsökande betalar andra besöksavgifter än personer som är folkbokförda i Sverige. Se även avsnittet ”Avgifter”.

Saknas LMA-kort bör det kontrolleras hos Migrationsverket om utlänningen är asylsökande och följaktligen även skall ges vård ”som inte kan anstå” eller om utlänningen skall ges enbart akut vård och själv svara för vårdkostnaden.
Se även under www.migrationsverket.se

Staten ersätter regionen med en schablonersättning per asylsökande. I ersättningen ingår förutom ersättning för hjälpmedel också ersättning för tolk. Kostnaden faktureras:

Internt (Västra Götalandsregionens verksamheter)

i71106

Marie-Louise Eklind

Asylenheten, Regionservice

Regionens Hus

542 87 Mariestad

Externt (Privata vårdgivare)

Regionkansliet

Fe 991

Beställarid 6004001

405 83 Göteborg

När man har fått uppehållstillstånd och är inskriven i Försäkringskassan i Sverige förskrivs hjälpmedel enligt samma kriterier som för svenska medborgare.

För vissa personer med behov av varaktig vård kan regionen/kommunen söka ersättning för hjälpmedelskostnader hos Migrationsverket. Förutsättningarna är att vårdbehovet har funnits vid ankomsten till Sverige, att vårdbehovet är varaktigt (minst tre år), att kostnaden är lägst 60 000 kr under en tolv månadersperiod och att första ansökan måste ha gjorts inom tre år från den dag utlänningsförsta gången mottogs i en kommun. Olika vårdgivare kan söka ersättning tillsammans, det gäller även vårdgivare inom regionen och inom kommunerna.

För mer information kontakta regionens enhet för asyl- och flyktingfrågor.

Även inom kommunerna finns det personer som samordnar ansökan om ersättning.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FÖRSKRIVNING

I Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) framgår att hälso- och sjukvård skall bedrivas så att den uppfyller kraven på god vård. Vården skall bygga på respekt för patientens/brukarens självbestämmande och integritet, vården skall vara lättillgänglig och kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

Se även: "Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete", SOSFS 2011:9 och "Patientsäkerhetslagen", SFS 2010:659.

Vårdgivarens ansvar

Vårdgivaren är en fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt bedriver hälso- och sjukvård. Inom den offentliga vården är landsting/region eller kommun vårdgivare. Privat hälso- och sjukvård kan antingen bedrivas av juridisk person (bolag, förening, stiftelse etc.) eller av en privat yrkesutövare, som inte är anställd hos någon annan. Vårdgivaren utser verksamhetschef. Verksamhetschefen representerar vårdgivaren och ansvarar för att omsätta vårdgivarens mål till rutiner för verksamheten.

Vårdgivaren ansvarar för att verksamheten följer övergripande inriktning/policy och mål för hjälpmedelsfrågor och kompletterar vid behov med lokala anvisningar. Det är även

vårdgivarens ansvar att säkerställa den medicinska kompetensen och den medicintekniska säkerheten inom verksamheten.

Ansvaret omfattar bland annat att:

- tillhandahålla hjälpmedel
- utse förskrivare
- säkerställa att förskrivare har rätt kompetens
- föra ett register över förskrivare
- föra ett register över hjälpmedelsanvändare
- ha rutiner för avhjälpande och förebyggande produktunderhåll
- ha rutiner för mottagande av återlämnade hjälpmedel
- ha rutiner för hantering av olyckor och tillbud eller risk för tillbud med hjälpmedel
- göra Lex Maria anmälan till Socialstyrelsen vid skada eller dödsfall eller risk för tillbud
- ställa ersättningsanspråk till patienten/brukaren om hjälpmedlet skadas utöver normal förslitning, eller förkommer till följd av patientens/brukarens oaktksamhet. Det är vårdgivaren som skall bedöma om det föreligger skada utöver normal förslitning, under beaktande att det även kan finnas tillfällen där själva funktionsnedsättningen kan förorsaka ”onormal förslitning” eller skada.

Förskrivningsrätt

Förskrivaren skall vara godkänd av medicinskt verksamhetsansvarig, utsedd att förskriva hjälpmedel i tjänsten och vara registrerad i vårdgivarens register över förskrivare.

Förskrivningsrätt kan ej delegeras.

Förskrivaren är en person som innehar den yrkesutbildning och kompetens som krävs för att förskriva hjälpmedel. Förskrivaren är anställd av:

- Västra Götalandsregionen
- kommun i Västra Götaland
- en verksamhet som har tecknat kontrakt/vårdavtal med Västra Götalandsregionen eller en kommun i Västra Götaland. Förskrivningsrätten skall vara reglerad genom överenskommelse mellan parterna. Förskrivningsrätten kan antingen vara reglerad i Krav- och kvalitetsboken eller i vårdavtalet eller kan ges som särskild förskrivningsrätt under en begränsad tidsperiod. Det är arbetsgivarens ansvar att förskrivarens kompetenskrav uppfylls. Se även avsnittet ”Kompetenskrav”.

Kompetenskrav

Ett grundkrav för all hjälpmedelsförskrivning är den yrkeskompetens som anges i respektive produktanvisning. Hjälpmedelskunskap skall ingå i förskrivarens utbildning i aktuellt yrke/aktuell profession. Det är vårdgivarens ansvar att säkerställa att de utsedda förskrivarna har rätt kompetens, att de har de kunskaper som krävs för arbetsuppgiften och att förskrivarkompetensen upprätthålls. Den som är nyutbildad eller ny som förskrivare och saknar erfarenhet på hjälpmedelsområdet skall ha tillgång till handledning av erfaren förskrivare. Nyutbildad/nyanställd förskrivare skall genomgå tillämplig förskrivareutbildning.

När det krävs specialistutbildning för att förskriva ett hjälpmedel anges det i respektive produktanvisning.

FÖRSKRIVNINGSPROCESSEN

För att ett hjälpmedel skall få avsedd effekt krävs att patientens/brukarens totala livssituation analyseras genom en allsidig och kompetent bedömning och att hjälpmedelsbehovet relateras till andra vidtagna eller planerade åtgärder. Patienten/brukaren skall ha ett reellt och aktivt inflytande i förskrivningsprocessen.

HUVUDPROCESS

Förskrivning av hjälpmedel omfattar följande faser:

- bedöma behov av insatser
- prova ut, anpassa och välja specifik produkt
- vid behov specialanpassa dvs. initiera och utfärda anvisning
- instruera, träna och informera
- följa upp och utvärdera funktion och nytta.

Beroende på ärendets komplexitet kan faserna vara mer eller mindre omfattande. Förskrivaren har ett helhetsansvar för alla faser men kan också samverka med andra befattningshavare i processen. Alla befattningshavare som medverkar i förskrivningsprocessen har ett eget yrkesansvar för sin insats även om valet av lämplig specifik produkt åligger förskrivaren. Se även Hjälpmedelsinstitutets informationsskrift "Förskrivningsprocessen"

Förskrivarens ansvar

Förskrivaren ansvarar för att arbetsuppgifterna utförs i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Patientjournal skall föras under hela förskrivningsprocessen enligt patientdatalagen (SFS 2008:355) och i enlighet med Socialstyrelsens föreskrifter om informationshantering och journalföring i hälso- och sjukvården (SOSFS 2008:14).

Förskrivaren skall:

- följa de lagar, förordningar samt regiongemensamma och lokala riktlinjer som gäller inom hjälpmedelsområdet
- i samråd med patienten/brukaren och i förekommande fall med patientens/brukarens närstående:
  - o bedöma behov ur medicinsk synvinkel, med hänsyn tagen till sociala, pedagogiska, psykologiska och tekniska aspekter
  - o utreda det totala hjälpmedelsbehovet och relatera det till andra åtgärder
  - o prova ut produkt
- välja specifik produkt
- ansvara för att hjälpmedlets funktion kontrolleras innan det tas i bruk
- instruera och träna med patienten/brukaren
- informera patienten/brukaren muntligt och skriftligt och vid behov utforma individanpassad information om hjälpmedelsanvändningen
- rekommendera patienten/brukaren att se över sitt försäkringsskydd
- informera patienten/brukaren om regler som gäller i samband med utlandsvistelse
- informera patienten/brukaren om regler som gäller i samband med installation, nedmontering och transport av hjälpmedel, i samband med flyttning/byte av bostad och återställning av bostaden
- informera patienten/brukaren om vart han eller hon vänder sig när det handlar om frågor, reparation, underhåll, återlämning av hjälpmedel och förändrade hjälpmedelsbehov
- överföra information om fortsatt behov av åtgärder till den som övertar behandlingsansvaret

- enligt lokala anvisningar skriva avtal (låneförbindelse) med patienten/brukaren (i förekommande fall med vårdnadshavare) så att återlämningskrav och eventuella ersättningskrav regleras
- följa upp och utvärdera effekten och nyttan av förskrivningen mot uppsatta mål.

Produktanvisningar

För samtliga produkter som kan förskrivas som personliga hjälpmedel finns en produktanvisning. Syftet med anvisningen är att vägleda förskrivaren. I produktanvisningen ingår bl.a. yrkeskompetens för att kunna förskriva hjälpmedlet, kriterier för förskrivningen och övriga produktspecifika anvisningar.

Sortiment

Val av produkt skall i första hand ske ur fastställt sortiment som upprättas enligt fastställda rutiner inom olika hjälpmedelsområden. Om en enskild patient/brukare har ett specifikt behov som inte kan tillgodoses på annat sätt, kan produkt utöver produktförteckning och/eller sortiment förskrivas, efter särskild prövning av kostnadsansvarig.

Antal utrustningar

Grundprincipen vid förskrivning är att endast en uppsättning av hjälpmedlet kan förskrivas. Enbart i undantagsfall kan en dubbel uppsättning av samma hjälpmedel förskrivas, vilket anges i respektive produktanvisning. Förskrivning av dubbelutrustning därutöver kan endast ske efter särskild prövning av kostnadsansvarig.
Se även avsnittet ”Hyra och köpa hjälpmedel”.

Anpassning/specialanpassning

Anpassning och specialanpassning är två viktiga begrepp som måste skiljas från varandra.

- Anpassning

Med anpassning menas att ett hjälpmedel justeras för att passa den enskilde patienten/brukaren och att det sker inom ramen för vad tillverkaren medger. En anpassning kan uppnås genom att hjälpmedlet förses med tillbehör som anvisas av tillverkaren och/eller genom justering av inställbara funktioner. Man kan också anpassa ett hjälpmedel genom att kombinera det med befintliga produkter på marknaden om tillverkaren/tillverkarna har godkänt kombinationen.

- Specialanpassning

Kan man inte tillgodose det individuella behovet genom att anpassa hjälpmedlet finns möjligheten att gå vidare och ta fram en produkt som specialanpassas.

Specialanpassning kan ske genom att man:

- kombinerar produkter på ett sätt som tillverkaren inte avsett
- gör konstruktionsmässiga ingrepp eller tillägg på en färdig produkt
- konstruerar och tillverkar en ny produkt
- använder produkten på ett nytt sätt eller inom ett nytt användningsområde.

En specialanpassning skall baseras på en skriftlig anvisning och produkten skall vara avsedd för en namngiven patient/brukare. Ansvar för produktens färdiga egenskaper ligger hos förskrivaren som skall godkänna den utförda specialanpassningen innan hjälpmedlet tas i bruk.

En specialanpassad produkt skall i princip uppfylla samma krav som andra medicintekniska produkter. Det finns möjlighet att utifrån medicinska skäl göra avsteg från detta. Avsteg skall dokumenteras och motiveras i den anvisning som förskrivaren är skyldig att upprätta. Risker skall i första hand konstrueras bort, men visar riskanalysen att det finns kvarstående risker skall dessa vara funktionellt och medicinskt försvarbara. Patienten/brukaren skall informeras om hjälpmedlets egenskaper och kvarvarande risker.

Den specialanpassade produkten skall märkas så att den kan identifieras och så att tillverkaren kan spåras. Eventuellt CE-märke skall tas bort. Dokumentation av specialanpassningen skall kunna återfinnas via patientjournalen och via den märkning som finns på produkten. Den verksamhet som utför specialanpassningen skall vara registrerad hos Läkemedelsverket.

En specialanpassad produkt som ursprungligen varit CE-märkt får återanvändas endast om återställning av CE-märkning skett, genom den ursprunglige tillverkaren eller annan hjälpmedelstillverkare/leverantör med auktorisationsavtal.

Se även Läkemedelsverkets föreskrift LVFS 2003:11, SOSFS 2008:1 (M), samt informationsskriften "Specialanpassade medicintekniska produkter" som kan beställas på Hjälpmedelsinstitutets webbplats, www.hi.se.

Registrering av hjälpmedelsinnehav

Patientjournal skall föras under hela förskrivningsprocessen.

Det finns en registreringskyldighet för specialanpassade hjälpmedel. Även registrering av andra personliga hjälpmedel rekommenderas, lokala anvisningar kan förekomma.

Förskrivningens varaktighet

Förskrivaren bedömer om behovet är tillfälligt eller varaktigt. Vid tillfälligt behov sker förskrivningen tidsbegränsat och följs därefter upp av förskrivaren eller den som övertagit ansvaret för vården. Det är viktigt att informera om en eventuell tidsbegränsning av förskrivningen i överrapporteringen.

Personliga hjälpmedel förskrivs alltid tidsbegränsat i följande situationer:

- hjälpmedelsbehov som beräknas vara kortare än 6 månader
- hjälpmedel som enligt behandlingsplanen endast används under en aktiv behandlingsperiod
- hjälpmedel som förskrivs i samband med mobilisering efter akut skada eller planerad operation när man räknar med att patienten/brukaren blir återställd.

Utvärdering och uppföljning

När patienten/brukaren använt sitt hjälpmedel en tid behöver funktion och nytta utvärderas. Förskrivaren bedömer om hjälpmedelsbehovet kvarstår och tar ställning till nya och/eller kompletterande åtgärder. Om annan befattningshavare övertar behandlings- och därmed uppföljningsansvaret för hjälpmedlet skall förskrivaren överrapportera all viktig information. Patienten/brukaren skall meddelas vem som har det fortsatta uppföljningsansvaret, för att veta vart hon eller han skall vända sig vid frågor.

Byte av hjälpmedel

Byte av ett fungerande hjälpmedel kan endast ske om patientens/brukarens behov av hjälpmedel har förändrats eller om en ny modell eller teknik innebär väsentlig förbättring av

funktions- och/eller aktivitetsförmågan för den enskilde brukaren/patienten. Det är förskrivaren som bedömer om hjälpmedlet skall bytas ut.

Tillbud och olycksfall

När hjälpmedel är involverade i tillbud skall vårdgivaren rapportera till tillverkaren och till Läkemedelsverket. Se även Läkemedelsverkets vägledning "Tillverkares skyldighet att rapportera olyckor och tillbud med medicintekniska produkter".

Vissa olycksfall och tillbud skall även rapporteras till Socialstyrelsen.
Se även SOSFS 2005:28

Det är vårdgivarens ansvar att upprätta lokala rutiner för hur man agerar vid tillbud och olycksfall, vilket även innefattar rutiner för hur ett skadat hjälpmedel tas ur drift. Se även avsnittet "Vårdgivarens ansvar".

Patientens/brukarens ansvar

Hjälpmedel förskrivs till patienten/brukaren som ett lån med nyttjanderätt. Patienten/brukaren ansvarar för hjälpmedlet under lånetiden. När hjälpmedel förskrivs till barn är vårdnadshavaren ansvarig.

Patientens/brukarens ansvar är att:

- följa de instruktioner och anvisningar som ges av förskrivaren samt hjälpmedlets bruksanvisning
- hålla hjälpmedlet rent samt vårda det så att onödig förslitning undviks
- själv bekosta produkter som ingår i hjälpmedlet, som förbrukas under användningen och som finns att köpa i öppen handel, ex. lampor eller batterier, samt stå för driftskostnader, ex. elförbrukning (se även avsnittet "Tillbehör")
- ersätta skadat eller förkommet hjälpmedel (se även avsnittet "Vårdgivarens ansvar")
- vid behov komplettera sitt försäkringsskydd (se även avsnittet "Förskrivarens ansvar")
- ta kontakt med förskrivare eller serviceenhet om problem med hjälpmedlet uppstår så som driftsstörning och/eller behov av reparation
- ta kontakt med förskrivare vid tillbud/olycka
- ta kontakt med förskrivaren vid förändrat behov
- omgående återlämna hjälpmedlet väl rengjort, komplett med alla tillbehör till anvisat mottagningsställe när behovet upphört eller lånetiden gått ut
- omgående returnera hjälpmedlet vid återkrav
- ordna och bekosta transporter (se även avsnittet "Transport och leverans")
- ta kontakt med förskrivaren vid flytt utanför kommunen/regionen.

Överklagan

Alla patienter/brukare skall bemötas värdigt och professionellt. Patienten/brukaren skall ha ett reellt och aktivt inflytande i förskrivningsprocessen men det är förskrivaren som ansvarar för valet av den specifika produkten utifrån behovsbedömningen. Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) styr vilka skyldigheter regionen och kommunerna har. Det finns inga formella möjligheter för patienten/brukaren att överklaga ett beslut. Om patienten/brukaren inte är nöjd skall hon eller han i första hand vända sig till förskrivaren eller förskrivarens närmaste chef. Om patient/brukare har synpunkter på insatsen kan hon eller han även vända sig till sin patientnämnd i Västra Götaland.

STÖDPROCESSER

Ny/rekonditionerad/likvärdig produkt

Vid förskrivning/beställning skall i första hand ett rekonditionerat hjälpmedel levereras. I andra hand levereras en likvärdig produkt som finns på lager och i tredje hand sker nyinköp. Förskrivaren kan i sin beställning begära att en ny produkt skall levereras eller att produkten inte får ersättas med likvärdig. Vad som betecknas som likvärdig produkt inom sortimentet avgörs av respektive sortimentsgrupp eller motsvarande.

Transport och leverans

Vanligen lämnas hjälpmedlet till patienten/brukaren i samband med besök hos förskrivaren eller när förskrivaren gör hembesök. Förskrivaren ombesörjer att skrymmande hjälpmedel levereras hem till patienten/brukaren. Eventuell montering och/eller installation sker i den miljö där hjälpmedlet skall användas.

Grundprincipen är att patienten/brukaren själv skall ombesörja att hjälpmedlet återlämnas till förskrivande enhet eller annat anvisat mottagningsställe.

Om ett skrymmande hjälpmedel behöver transporteras till avtalad reparationsenhet ordnar sjukvårdshuvudmannen transporten.

Alla övriga transporter under lånetiden/förskrivningstiden är patientens/brukarens ansvar.

Montering och demontering

Montering och demontering av ett hjälpmedel sker på förskrivarens uppdrag, skall göras på ett säkert sätt och efter tillverkarens anvisning. Sjukvårdshuvudmannen bekostar montering och demontering.

Installation och nedmontering

Installation och nedmontering av ett hjälpmedel sker på förskrivarens uppdrag, skall göras på ett säkert sätt och efter tillverkarens anvisning. Fastighetsägaren/hyresvärden skall ge skriftligt tillstånd före installation.

I samband med förskrivning och återlämning står sjukvårdshuvudmannen för skäliga kostnader för installation respektive nedmontering. Kostnadsansvarig bedömer skäligheten, lokala anvisningar kan förekomma.

Om installerade hjälpmedel måste flyttas i samband med renovering av bostaden eller bostadsbyte skall kostnadsansvarig i förväg bedöma skäligheten och ge sitt medgivande till att bekosta nedmontering och installation. Annars bekostas detta av patienten/brukaren eller fastighetsägaren/hyresvärden.

Återställning

Återställning av bostaden efter nedmontering av ett hjälpmedel är ett delat ansvar mellan patienten/brukaren och sjukvårdshuvudmannen och regleras i låneförbindelsen.

Vid återställning av bil se respektive produktanvisning.

Förebyggande och avhjälpande underhåll

För att tillverkarens produktansvar och garantin skall gälla måste produkten underhållas enligt tillverkarens anvisningar. Vid reparationer och andra tekniska åtgärder skall arbetet utföras enligt tillverkarens instruktioner och delar/material användas som uppfyller tillverkarens krav.

Rekonditionering, återanvändning och utrangering

Innan ett tidigare använt hjälpmedel lämnas ut till en ny användare skall det rekonditioneras. Med rekonditionering menas att produkten återställs till fullgott skick inom ramen för det av tillverkaren avsedda ändamålet. Rekonditioneringen skall utföras enligt tillverkarens instruktioner och med delar/material som uppfyller tillverkarens krav. En rekonditionering påverkar inte den av tillverkaren angivna livslängden.

Ett hjälpmedel skall utrangeras när det inte längre får användas. Det skall finnas rutiner för hur och när ett hjälpmedel skall utrangeras.

Hyra och köpa hjälpmedel

När patienten/brukaren hyr eller köper ett hjälpmedel är det en affärstransaktion, även om det föregåtts av generella råd. I den situationen finns inget produktansvar eller förskrivansvar. Förutsättningen är dock den som säljer inte själv vidtagit några åtgärder på produkten. Försäljning över disk är heller inte kopplad till något hälso- och sjukvårdsansvar. När hälso- och sjukvårdspersonal som en del av en behandlingsinsats ger råd eller rekommendationer om ett hjälpmedel som patienten/brukaren kan införskaffa själv skall rådet/rekommendationen journalföras. Därefter är det patientens/brukarens ansvar om hon eller han följer dessa. Produktinformation/bruksanvisning från tillverkaren skall följa med produkten vid försäljning.

Se även:

Hjälpmedelsinstitutets informationsskrift "Försäljning av hjälpmedel på hjälpmedelcentral".

HJÄLPMEDEL I OLIKA SITUATIONER

Grundprincipen är att en person med funktionsnedsättning skall få sina behov av hjälpmedel tillgodosedda oavsett var hon eller han vistas. Regionen eller kommunen ansvarar för förskrivningen av personliga hjälpmedel i det dagliga livet. Men hjälpmedel som används i särskilda situationer kan även vara annan huvudmans eller patientens/brukarens eget ansvar. Personliga hjälpmedel förskrivs enbart till patienten/brukaren i dennes permanenta boende, ej till ex. fritidsboendet.

Hjälpmedel i ordinärt boende

Hjälpmedel för det dagliga livet, som inte är produkter som finns att köpa i allmän handel och som vanligen ingår i hemmiljön, förskrivs som personliga hjälpmedel. Det gäller även för patienter/brukare som får personlig assistentsättning.

Bostadsanpassning kan vara aktuell som en alternativ åtgärd. Det är viktigt att en anpassning av bostaden och personliga hjälpmedel ses i ett sammanhang så att de kompletterar varandra.

Hjälpmedel i biståndsbedömt särskilt boende och dagverksamhet

Varje vårdenhhet skall vara grundutrustad enligt verksamhetens syfte. Den enskilda kommunen beslutar vilken grundutrustning som skall finnas. Görs bedömningen att patienten/brukaren har behov av ett individuellt utprovat och anpassat hjälpmedel förskrivs det som personligt hjälpmedel. Kravet på grundutrustning skall vara uppfyllt innan ett personligt hjälpmedel förskrivs.

Hjälpmedel på sjukhus

Varje vårdavdelning skall vara grundutrustad enligt verksamhetens syfte. Utrustning som ingår i inventarierna på en vård- eller behandlingsavdelning är sjukhusets ansvar. Görs bedömningen att patienten/brukaren har behov av ett individuellt utprovat och anpassat hjälpmedel i samband med vård och behandling, t.ex. rullstol vid mobilisering, förskrivs det som personligt hjälpmedel. Kravet på grundutrustning skall vara uppfyllt innan ett personligt hjälpmedel förskrivs.

Hjälpmedel i barnomsorg

Förskola och fritidshem skall vara inredda och utrustade så att miljön motsvarar behoven hos dem som vistas där. Kommunen ansvarar för grundutrustning och pedagogiska hjälpmedel i den kommunala barnomsorgen. Görs bedömningen att barnet har behov av ett individuellt utprovat och anpassat hjälpmedel förskrivs det som personligt hjälpmedel. Kravet på grundutrustning skall vara uppfyllt innan ett personligt hjälpmedel förskrivs.

Hjälpmedel i skolan

Det är skolhuvudmannens ansvar att eleven skall kunna tillgodogöra sig undervisningen. I detta ansvar ingår tillhandahållande av läromedel, pedagogiska hjälpmedel, grundutrustning och lokalanpassning. Skolhuvudmannen ansvarar för hjälpmedel som huvudsakligen är kunskapsbärande, som kan användas av flera elever, som inte behöver någon omfattande individuell anpassning eller som utan större svårigheter kan anpassas till andra elever.

Personliga hjälpmedel förskrivs till personer med funktionsnedsättning när utbildningen är offentligt finansierad eller berättigar till studiestöd. Personliga hjälpmedel är i huvudsak kompensande, är utprovade och särskilt anpassade till patienten/brukaren och kan inte utan omfattande åtgärder användas av någon annan. Transport av personliga hjälpmedel mellan

bostaden och skolan bekostas inte av sjukvårdshuvudmannen. Dubbelutrustning kan förekomma om hjälpmedlet är svårt att transportera.

I skolor där man regelbundet undervisar elever med funktionsnedsättning skall miljön vara utformad och utrustad utifrån de behov eleverna med funktionsnedsättning har. Det är skolhuvudmannens ansvar.

Hjälpmedel i arbetslivet

Personer med funktionsnedsättning skall beredas möjlighet till ett jämlikt och aktivt deltagande i samhällslivet. Det innebär bl.a. att arbetsmarknaden skall utformas så att personer med funktionsnedsättning kan delta i arbetslivet.

Arbetsgivaren ansvarar för att erbjuda de anställda en god arbetsmiljö, vilket innefattar olika former av individuella anpassningar.

Det finns möjlighet till stöd till hjälpmedel på arbetsplatsen som avser både individuella arbetshjälpmedel som beviljas person med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga och särskilda anordningar på arbetsplatsen som beviljas arbetsgivaren. Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan har ett delat ansvar.

Redan förskrivna personliga hjälpmedel får även användas i arbetssituationen. Om det sker en ökad förslitning av hjälpmedlet p.g.a. arbetssituationen och hjälpmedlet behöver bytas ut oftare, bedöms det i varje enskilt fall hur ofta ett nytt hjälpmedel kan förskrivas och bekostas av sjukvårdshuvudmannen.

Hjälpmedel vid sport, hobby och motion

I sjukvårdshuvudmannens åtagande ingår inte produkter för sport, hobby eller motion. Individuell anpassning/specialanpassning av sådana produkter, exempelvis anpassning av vred och grepp kan förskrivas inom de ramar som gäller för denna handbok. Se även fritidstips från Hjälpmedelsinstitutet

Hjälpmedel vid resor inom Sverige

Grundprincipen är att personliga hjälpmedel tas med vid resor inom Sverige
Se även avsnittet ”Kostnadsansvar”
Se även ”Riksavtal för utomlänsvård och kommentarer”,
Se även avsnittet ”Hyra och köpa hjälpmedel”

Hjälpmedel vid utlandsvistelse

Grundprincipen är att personliga hjälpmedel kan medtas vid tidsbegränsad utlandsvistelse. Kostnaden för akut reparation eller förebyggande underhåll som uppstår under tiden bekostas inte av sjukvårdshuvudmannen. Patienten/brukaren ansvarar för kostnaden, antingen själv eller genom försäkring. Se även avsnittet ”Förskrivarens ansvar”

Hjälpmedel vid flyttning/byte av bostad

Grundprincipen är att personliga hjälpmedel kan medtas vid flytt inom Sverige. Patienten/brukaren skall kontakta förskrivaren inför flyttningen. Förskrivaren bedömer vilka hjälpmedel som behöver tas med och kontakter mottagande sjukvårdshuvudman för bekräftelse att ansvaret tas över. Hjälpmedlet avregistreras vid debiteringen/avflyttningen och mottagande sjukvårdshuvudman ansvarar för hjälpmedlet och registrering av innehavet i

fortsättningen. När behovet upphör skall hjälpmedlet återlämnas till den huvudman som övertagit ansvaret.

Krävs demontering för att hjälpmedlet skall kunna flyttas skall denna utföras efter tillverkarens anvisning och bekostas av sjukvårdshuvudmannen innan hjälpmedelsansvaret förs över till den nya sjukvårdshuvudmannen. Se även respektive produktanvisning. Patienten/brukaren får själv bekosta transporten.

I de fall installerade hjälpmedel måste nedmonteras i samband med bostadsbyte skall kostnadsansvarig i förväg bedöma skäligheten och ge sitt medgivande till att bekosta nedmonteringen. Annars bekostas detta av patienten/brukaren.

- **Flyttning inom Sverige**

o **Inom Västra Götaland**

För hjälpmedel inom regionens kostnadsansvar gäller:

- ingen debitering vad gäller köphjälpmedel
- hyreshjälpmedel, dvs. hjälpmedel som vårdgivaren hyr av hjälpmedelsleverantör, förs över till nytt kostnadsställe efter kontakt med hjälpmedelsleverantör.

För hjälpmedel inom kommunens kostnadsansvar gäller:

- varje kommun avgör om köphjälpmedel debiteras vid flyttning, se lokala överenskommelser
- hyreshjälpmedel, dvs. hjälpmedel som vårdgivaren hyr av hjälpmedelsleverantör, förs över till nytt kostnadsställe efter kontakt med hjälpmedelsleverantör.

o **Utanför Västra Götaland**

Vid flyttning till annat landsting/region/kommun i annat län skall kostnadsansvarig för hjälpmedel hos den mottagande sjukvårdshuvudmannen kontaktas inför flytten. Mottagande sjukvårdshuvudman debiteras kostnaden för de hjälpmedel som tas med, efter bekräftelse att den nya sjukvårdshuvudmannen tar över kostnads- och hjälpmedelsansvaret. Annars måste patienten/brukaren lämna tillbaka hjälpmedlet innan flytten.

- **Flyttning till annat land**

Personliga hjälpmedel för det dagliga livet kan normalt inte tas med. Undantag kan göras om förskrivaren tillsammans med kostnadsansvarig kommer överens därom. Se även information från Försäkringskassan

AVGIFTER INOM HJÄLPMEDELSOMRÅDET

Hjälpmedel förskrivs i regel avgiftsfritt som ett lån med nyttjanderätt.

Besöksavgift

- **Region**

Vid besök och hembesök (ej hembesökstillägg) som rör utlämning, utprovning/anpassning eller träning i samband med hjälpmedel samt vid planering av bostadsanpassning tas en patientavgift ut. Avgiftens storlek är beroende av vilken vårdgivare som besöket/insatsen sker hos och framgår av patientavgiftshandboken, kapitel 2. Avgiften ingår i högkostnadsskyddet för öppen hälso- och sjukvård.

Särskilda regler och nivåer gäller patientavgifter för asylsökande avseende akut vård och vård som inte kan anstå. Avgiftens storlek är beroende av vilken vårdgivare som besöket/insatsen sker hos och framgår av patientavgiftshandboken, kapitel 6. Asylsökande omfattas inte av högkostnadsskyddet för öppen hälso- och sjukvård.

För barn och ungdom t.o.m. 19 år tas ingen patientavgift ut.

- **Kommun**

Inom kommunerna gäller olika lokala beslut.

Egenavgift vid förskrivning av vissa hjälpmedel

- **Region**

Det förekommer egenavgifter för vissa hjälpmedel och beloppet finns angivet i respektive produktanvisning. Avgiften erläggs vid mottagandet och produkten blir därmed patientens/brukarens egendom. Denna avgift är inte kopplad till något högkostnadsskydd. Egenavgiften betalas även av asylsökande.

- **Kommun**

Inom kommunerna gäller olika lokala beslut.